

BAKOS ESZTER

A kiskorúak védelme a médiában egykor és most¹

Bevezetés

A kiskorúak védelmének, mint örökérvényű kötelezettségnek az alapvető oka az, hogy egy egészséges társadalom alapját minden időben kétségkívül az a fiatal generáció jelenti, amelynek megfelelő lelki, erkölcsi és fizikai fejlődése biztosítva van. Valójában a gyermekek jogai, így a megfelelő személyiségfejlődéshez való joguk is, speciális ágazati-szakmai jogi kapcsolatokban realizálódnak, illetve sérülhetnek. Erre tekintettel tanulmányom célja azt bemutatni, hogy az Európai Unió (EU), illetve hazánk hogyan igyekezett biztosítani a kiskorúak védelmét a média területén a televíziós műsorszolgáltatások káros hatásaival szemben, illetve a megváltozott médiakörnyezetet szem előtt tartva hogyan töreksznek távol tartani a kiskorúaktól a hagyományos és az újonnan megjelenő lekérhető médiaszolgáltatásokban megjelenő ártalmas tartalmakat.

1. A gyermekek védelméről a nemzetközi dokumentumok fényében

A kiskorúak egészséges fejlődésének védelme eredetét tekintve *morális norma*, amely a jogi szabályozás előtt és attól függetlenül is létezett. Mára viszont elnyerte jogi alapérték minőségét.²

A gyermekek védelmének jogi szabályozása az 1924. szeptember 26-án a Népszövetség Közgyűlése által elfogadott, a *Gyermekek jogairól szóló Genfi Nyilatkozattal* kezdődött. Később, néhány, a gyermekek jólétét szolgálni hivatott rendelkezést az 1948-as *Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata* is tartalmazott. Ugyanakkor, elsőként kifeje-

¹ A Tanulmány a TÁMOP-4.2.1/B-09/1/KONV-2010-0005 azonosító számú, „Kutatógégyetemi Kiválósági Központ létrehozása a Szegei Tudományegyetemen” című projekt keretében, az Európai Unió támogatásával, az Európai Regionális Fejlesztési Alap társfinanszírozásával valósul meg

² ÁDÁM ANTAL: *Az értékek pluralitása és versengése*. in: *Jog – értékek – erkölcs*. (Acta Humana Studiosorum) Emberi Jogok Magyar Központja Közalapítvány, Budapest, 2006. 54. p.

zeten az ENSZ Közgyűlése által 1959. november 20-án elfogadott *Gyermek Jogairól szóló Nyilatkozat* foglalkozott a kiskorúakkal. Ennek Preambuluma, utalva a gyermekek fizikai és szellemi fejletlenségére, lefekteti a gyermekek számára a különös gondozáshoz és megfelelő jogi védelemhez való jogot. Továbbá felszólítja a szülőket és az egész társadalmat, hogy ismerjék el a gyermekek jogait és törekedjenek azok betartására törvényhozási és egyéb intézkedésekkel. A Nyilatkozat meghatároz hét elvet, amelyek mentén a társadalom tagjainak cselekedniük kell a gyermekek jogainak előmozdításakor. Ezek közül a második elv kimondja, hogy „a gyermek különleges védelmet élvez és jogi, valamint egyéb eszközökkel lehetőséget és alkalmat kap arra, hogy fizikailag, szellemileg, erkölcsileg, lelkiileg és társadalmilag fejlődjék, egészséges és szokásos módon a szabadság és méltóság viszonyai között. Az e célból elfogadott törvényekben figyelembe kell venni a gyermek mindenképp felett álló érdekét.”³

Ezt követően a *Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya* és a *Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya* is megemlíti a gyermekek jogait több rendelkezésében is.⁴

A jogi szabályozás első, átfogó nemzetközi dokumentuma az 1989. november 20-án New York-ban elfogadott *A Gyermekek Jogairól szóló Egyezmény*, amely rögzíti a gyermekek jogait, figyelembe véve a korukból adódó speciális helyzetüket. Ez összefoglalja, hogy milyen hatásoktól kell a gyermeket az államnak vagy a családjának megvédeni; továbbá generálisan előírja, hogy minden körülmény között a gyermekek mindenképp felett álló érdekét kell szem előtt tartani.⁵ Az Egyezményt hazánk is kihirdette az 1991. évi LXIV. törvényel.

Végül meg kell említeni, hogy a kiskorúak védelmét az *Európai Unió Alapjogi Chartája* is magába foglalja. A 24. cikk (1)-e rögzíti, hogy „a gyermekeknek joguk van a jólétükhöz szükséges védelemhez és gondoskodáshoz”, továbbá a korábbiakhoz hasonlóan előírja a (2)-ben, hogy „a hatóságok és a magánintézmények gyermekekkel kapcsolatos tevékenységében a gyermek mindenképp felett álló érdekének kell az elsődleges szempontnak lennie”.

Összegzésként leszögezhető, hogy figyelembe véve a gyermekek védelmének jogilag is elismert fontosságát, az európai alkotmányosságból és alapelvekből eredő kötelező erejét, azt az élet minden területén biztosítani kell.

II. A gyermekek védelme az Alkotmánybíróság gyakorlatában

„Minden gyermeknek joga van a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemhez és gondoskodáshoz.”- mondja az Alaptörvényünk XVI. cikk (1)-e. Ez a megfogalmazás eltér a korábbitól annyiban, hogy alkotmányi szinten deklarálta azt is, hogy kik voltak kötelesek a védelmet biztosítani: *a család, az állam és a társadalom.*

³ Gyermek Jogairól szóló Nyilatkozat, 2. cikk.

⁴ Lásd: 10., 12. és 13. cikk, illetve 14., 18., 23. és 24. cikk

⁵ 3. cikk, 1. A szociális védelem köz- és magánintézményei, a bíróságok, a közigazgatási hatóságok és a törvényhozó szervek minden, a gyermeket érintő döntésükben a gyermek mindenképp felett álló érdekét veszik figyelembe elsősorban.

Alkotmánybíróságunk (AB) többször foglalkozott a ma már hatályon kívül helyezett Alkotmány 67.§ (1)-vel. A Testület a 79/1995. (XII.21.) határozatában deklarálta, hogy a nevezett rendelkezés a gyermekek alapvető jogairól szól, amely meghatározza az általános követelményeket és az állami feladatokat a kiskorúak védelmével, illetve a róluk való gondoskodással kapcsolatban. Az AB szerint a védelem és a gondoskodás a család, az állam és a társadalom kötelezettsége, ebben a sorrendben. A család elsődleges szerepének a médiaszolgáltatások esetlegesen káros tartalmaival szembeni védelem területén is érvényesülnie kell, a szülők felelőssége elsődleges, tekintve a törvényi rendelkezések, mint a klasszifikációs szabályok kijátszását vagy az egyéb eszközök, mint az átfogó médiaoktatás hiányát. Ezen túl az állam feladata, hogy meghatározza a gyermekek jogai érvényesítésének garanciáit, működtesse a gyermekvédelmi intézményrendszert a jogi és közigazgatási intézkedésekkel.⁶ Végül megemlítendő, hogy a társadalmat, mint olyat, az AB nem definiálja, de azt mondhatjuk, hogy ez nyilvánvalóan magába foglalja az oktatási intézményeket, a különböző társadalmi, civil szervezeteket és közösségeket, amelyek kapcsolatban vannak a gyermekekkel és ezért kötelesek az egészséges fejlődésüket biztosítani.

A fentiek alapján leszögezhető, hogy a gyermekek különböző káros hatásoktól való megóvása és jogaik biztosítása az egész társadalom feladata. Ez a kötelezettség egy *multipoláris* kapcsolatot teremt, ahol a kötelezett feleknek lehetnek eltérő érdekeik, de mindannyian *cselekvésre kötelesek* a gyermekek érdekében.⁷

A gyermekek védelmének, mint kötelezettség teljesítésének elmulasztása aktív vagy passzív magatartással is megvalósulhat, például a jogi kötelezettségek megszegésével vagy a szülői felügyelet elmulasztásával. Kifejezetten a 67.§(1) megsértését állapította meg az Országos Rádió és Televízió Testület (ORTT), amikor egy TV show az Alkotmánnyal össze nem egyeztethető módon megsértette a gyermekek védelmét szolgáló médiajogi rendelkezéseket. Az *ORTT a 1357/2009. (VI.30.)* határozatában rögzítette, hogy a hivatkozott alkotmányos rendelkezést súlyosan sértette, hogy a műsorszolgáltató két tizenöt éves gyermek (három évvel korábban történt) állítólagos megerősökölésének tragikus történetét az érintett kiskorúak vitájaként, igénytelen bulvár-eszközökkel, a gyermekek felelőtlen szerepeltetésével mutatta be.

Összegzésként az mondható, hogy az Alkotmány, illetve az Alaptörvény hivatkozott rendelkezései a gyermekek védelméről, a róluk történő gondoskodásról szólnak, amely olyan gyermeki jog, amely jogi kötelezettségeket ró másokra, ellentétben azon normákkal, amelyek kifejezett magatartási lehetőségeket biztosítanak a gyermekek számára.⁸

Valójában a gyermekek jogai speciális ágazati-szakmai jogi kapcsolatokban realizálódnak, illetve sérülhetnek.⁹ Erre tekintettel a következőkben kifejezetten azt kívánom

⁶ Lásd: 434/E/2000. AB határozat, ABH 2004, 1452. Az államot tágabban kell értelmezni, amely magába foglalja az állami és önkormányzati hatóságokat, tehát a jog érvényesítése ugyanolyan jelentős, mint a jogalkotás.

⁷ HAJAS BARNABÁS – SCHANDA BALAZS: *A gyermekek joga*. in: JAKAB ANDRÁS (szerk.): *Az Alkotmány kommentárja*, Századvég Kiadó, Budapest, 2009. 2387. p.

⁸ BÍRÓ ENDRE: *A gyermeki jogok, mint új jogágazat. Gyermeki anyagi jogok és gyermeki eljárásjogok*. in: BÍRÓ ENDRE (szerk.): *Jogágazat születik... - A gyermeki jogokról és érvényesülésükről Magyarországon*, 2010. 6.p.

⁹ BÍRÓ 2010, 5.p.

vizsgálni, hogy a szabályozásban érintett felek hogyan védték és védik a gyermekeket a káros műsor-, illetve ma már a médiaszolgáltatásokkal szemben.

III. Kiskorúak védelme a műsorszolgáltatásokkal és az audiovizuális média-szolgáltatásokkal szemben az EU vonatkozó direktívái tükrében

I. A kiskorúak védelme az EU irányelveiben egykor

A kiskorúak védelmét szolgáló nemzeti szabályok alakulását a területet szabályozó, az EU tagállamai számára szabályozási keretet jelentő közösségi direktívák befolyásolják. Ezen irányelvek határozzák meg többek között az elektronikus médiában megjelenő szolgáltatások mindegyikére azokat a minimumszabályokat is, amelyeket a tagállamok kötelesek implementálni a kiskorúak védelme érdekében. Természetesen a szabályozás alá vont szolgáltatások köre az évtizedek során számos új típusal bővült, amelyek közül jelen tanulmány kifejezetten a korábban televíziós műsorszolgáltatásnak, illetve ma már lineáris és lekérhető médiaszolgáltatásnak nevezett szolgáltatástípusokkal kíván foglalkozni a kiskorúak védelme aspektusából.

A műsorszolgáltatás területét először az 1989-ben megszületett Határok nélküli televíziózásról szóló 89/522 EK irányelv szabályozta, amely a televíziós műsorszolgáltatások Közösségen belüli szabad áramlása érdekében, a közérdekű célokat figyelembe véve, fektette le a minimumszabályokat a nyilvánosságnak szánt televíziós műsorok akkor jellemző típusaira. Később, 1997-ben a területen bekövetkezett változások miatt az Európai Parlament és Tanács a direktíva korszerűsítése mellett döntött. Ugyanakkor a televíziós műsorszolgáltatási szektor fejlődése nem állt meg, sőt. Megjelentek a hagyományos, lineáris szolgáltatásokhoz hasonló *on-demand (non-linear, egyénileg lekérhető) szolgáltatások*. A szakirodalom szerint a direktíva tárgyi hatályának e szolgáltatásokra történő kiterjesztése annak elismerését jelentette, hogy ezek is hasonló társadalmi jelentőséggel bírnak, mint a műsorszolgáltatás és a televíziózáshoz hasonló hatást érnek el. Továbbá, szabályozásuk indoka, hogy e szolgáltatások is hasonló szerepet töltenek be a tömegkommunikációban.¹⁰ Ezek az audiovizuális kereskedelmi közleménnyel együttesen jelentik ma már az audiovizuális médiaszolgáltatásokat, amelyek televízióképernyőn kívüli, más platformokon keresztüli megjelenése, változatos tartalma mindinkább szükségessé teszik a kiskorúak védelmét szolgáló szabályok e környezethez igazítását és a jogi szabályokon túli védelmet garantáló eszközök feltérképezését és előmozdítását. Mindezen médiakörnyezetre figyelemmel született meg 2007-ben az irányelv korszerűsített változata, amely a 2010-es évben nyerte el kodifikált változatát Audiovizuális médiaszolgáltatásokról szóló irányelvként (AVMSD).¹¹

¹⁰ KOLTAY ANDRÁS ET AL.: *A médiaszolgáltatás és a sajtótermék fogalma az új magyar médiaszabályozásban*. Iustum Aequum Salutare 2011/4. 72.p.

¹¹ Az Európai Parlament és a Tanács 2010/13/EU Irányelve (2010. március 10.) a tagállamok audiovizuális médiaszolgáltatások nyújtására vonatkozó egyes törvényi, rendeleti vagy közigazgatási rendelkezéseinek összehangolásáról (Audiovizuális médiaszolgáltatásokról szóló irányelv)

A kiskorúak védelme szempontjából közelebről vizsgálva az EU vonatkozó direktíváit, a következők érdemelnek említést. Az *1989-es irányelv* a televíziós műsorszolgáltató tevékenységre vonatkozó tagállami rendelkezések harmonizálását tűzte célul. A szolgáltatások szabad áramlását garantáló rendelkezésekkel párhuzamosan a fogyasztók, különösen a kiskorú fogyasztók érdekeit szem előtt tartó, kifejezetten a testi, lelki, erkölcsi fejlődésüket védő szabályok megalkotása is fontos szerepet kapott a közösségi joganyagban, így külön rendelkezések kerültek beépítésre a televíziós programok közvetítésére is. Ezen rendelkezések a kiskorúak egészséges fizikai, erkölcsi és értelmi fejlődése érdekében a súlyosan káros tartalmak megjelenítését minden körülmény között tiltották, továbbá a kiskorúak egészséges fejlődésére feltehetően káros tartalmakat csak akkor engedték megjeleníteni, ha az adásidő megválasztásával vagy bármely más technikai intézkedéssel biztosított volt, hogy a kiskorúak ne lássák vagy hallják azokat.¹²

Az *irányelv 1997-es módosítása (97/36/EK irányelv)* az 1989-es direktíva felülvizsgálatát számos körülménnyel magyarázta. Ezek egyike a kiskorúak egészséges fejlődésének védelmét szolgáló hivatott szabályok tisztázása volt. Azaz meg kellett határozni az abszolút közvetítési tilalom alá eső programokat, különösen a bennük megjelenő pornográfia vagy öncélú erőszak miatt, és azokat, amelyek megfelelő technikai eszközök alkalmazásától függően engedélyezhetők voltak. Emellett már az 1997-es irányelvben is megjelentek egyéb alternatív megoldások csírái, ami a Bizottság és a tagállamok lefolytatandó vizsgálatait illette azon eszközök tekintetében, amelyekkel a szülők és a felügyeletet gyakorlók a kiskorúak által nézett műsorokat könnyebben ellenőrizhetik. Ezen vizsgálatok során célszerűség szempontjából a következőket kellett elemezni: szűrőrendszerek felszerelése, oktatási és tudatossági intézkedések, bevált tapasztalatok cseréje, a műsorszolgáltatók melletti érintettek (oktatók, producerek, médiaszakértők) véleményének figyelembe vétele. Egyébiránt a módosított irányelv fenntartotta a televíziós programokra vonatkozó korábbi szabályokat annyi kiegészítéssel, hogy további eszközöket nevezett meg a valószínűleg káros tartalmak közvetítésének lehetősége érdekében. Így, előzetes akusztikus figyelmeztetés vagy időtartamuk alatti vizuális jelkép biztosításával sor kerülhetett az ilyen tartalmak kódolatlan formájú műsorokban való sugárzására.¹³

¹² 22. cikk A tagállamok megfelelő intézkedéseket hoznak annak biztosítására, hogy a joghatóságuk alá tartozó műsorszolgáltatók által nyújtott televíziós adások nem tartalmaznak olyan programokat, amelyek súlyosan károsíthatják a kiskorúak fizikai, értelmi vagy erkölcsi fejlődését, különösen a pornográfiával vagy indokolatlan erőszakkal kapcsolatos műsorokat. Ez az intézkedés kiterjesztendő minden olyan más műsorra, mely feltehetően károsíthatja a kiskorúak fizikai, értelmi vagy morális fejlődését, kivéve ahol az adás idejének megválasztásával vagy bármely más technikai intézkedéssel biztosítható, hogy az adás vételi körzetében a kiskorúak szokásos módon nem hallhatják vagy láthatják az ilyen adásokat.

¹³ 22. cikk (1) A tagállamok megfelelő intézkedéseket hoznak annak biztosítására, hogy a joghatóságuk alá tartozó műsorszolgáltatók által nyújtott televíziós adások nem tartalmaznak olyan programokat, amelyek súlyosan károsíthatják a kiskorúak fizikai, értelmi vagy erkölcsi fejlődését, különösen pornográfiával vagy indokolatlan erőszakkal kapcsolatos műsorokat. (2) Az (1) bekezdésben meghatározott intézkedések olyan további műsorokra is kiterjednek, amelyek valószínűleg károsítják a kiskorúak fizikai, értelmi vagy erkölcsi fejlődését, kivéve, ahol biztosítható az adásidő megválasztásával vagy más technikai intézkedéssel az adáskörzetben a kiskorúak szokásos körülmények között nem hallhatják vagy nem láthatják az ilyen adásokat. (3) Továbbá, amikor ilyen műsorok sugárzása kódolatlan formában kerül sor, a tagállamok biztosítják, hogy ezek előtt akusztikus figyelmeztetés szerepeljen, vagy azonosításukat időtartamuk során egy vizuális jelkép jelenléte biztosítsa.

Ennek alapján a tagállamok az adásidő alkalmazása mellett választhattak ez utóbbi két eszköz alkalmazása között. Az adásidő meghatározása a legrégebbi és legelterjedtebb gyermekvédelmi eszköz, amely azt a célt szolgálja, hogy az eltérő korosztályú kiskorúakra ártalmas tartalmakat távol tartsák tőlük azzal, hogy olyan időpontban engedik csak sugározni azokat, amikor valószínűleg a gyermekek már nem láthatják őket. A műsorszámok idejének korlátozása összefügg a tartalmak klasszifikációjával, egyes káros tartalmak besorolásával, amelyeket kizárólag a törvényben megengedett időpontokban történő sugárással igyekeznek a kiskorúaktól távol tartani. Ennek megfelelően akár több időszáv is kialakítható, de az sem kizárt, hogy főszabályként egy „watershed” (vízválasztó) létezik, mint az Egyesült Királyságban.¹⁴ A műsoridő kialakítása természetesen országról-országra változhat, de összességében az mondható, hogy a kiskorúak személyiségfejlődésére alkalmas tartalmak késő este történő sugárzása alapvetően működő eszköz világszerte.¹⁵ Ezzel szemben az akusztikus és vizuális jelzések valójában valamilyen szinten felhívják a nézők, akár a képernyő előtt tartózkodó kiskorúak figyelmét is a műsor jellegére azzal, hogy közlik a műsor elején, illetve alatta, hogy milyen tartalom közvetítése történik. Ezért ezek alkalmazása, az esetleges előnyök ellenére, veszélyt is rejt magában. Az akusztikus jelzés csak a műsor elején hívja fel a figyelmet, utána már nem gyakorol nyomást a nézőkre, a kiskorúra, hogy ne nézzenek meg egy gyermekek számára ártalmas programot. Ugyanakkor a később bekapcsolódó néző számára már nem ad tájékoztatást, ami szintén veszélyes lehet, ha egy szülő nem kap arról információt, hogy az adott műsor megtekintését megengedheti-e a gyermekének. Ezzel szemben, az optikai jelzés folyamatosan figyelmeztet, de pont emiatt egy gyermek számára, bármikor is nyúl a távirányítóhoz, mindenkor figyelemfelhívó lehet. Mindezen előnyökre és hátrányokra tekintettel az Egyesült Királyságbeli Ofcom, mint a kommunikációs iparág független szabályozó szerve, az általa elfogadott Broadcasting Code 18 éven aluliak védelmével foglalkozó részében a már említett „vízválasztó” mellett nem az optikai jelzést alkalmazza, hanem a műsor kontextusát is figyelembe véve a tartalom jellegét közlő akusztikus figyelmeztetést támogatja. Így, például a tartalomról történő szóbeli tájékoztatást írja elő a főszabály szerint 21:00-ás időszáv előtt bemutatott televíziós műsorok esetén, ha azok szorongást okozhatnak a 15 éven aluliak számára, és a tájékoztatás egyébiránt helyénvaló.

2. A kiskorúak védelme az AVMSD-ban

Az AVMSD (2007/65/EK irányelv) megalkotta az audiovizuális médiaszolgáltatás fogalmát¹⁶. Tette ezt mindazért, mert felismerte, hogy napjaink médiavilágában a műsor-

¹⁴ Lásd: Broadcasting Code, Protection the Under-Eighteens

¹⁵ NAGY KRISZTINA – TIMÁR JÁNOS: *Az internet jogi környezete*. Élet és Irodalom 2008/8.

¹⁶ 1. cikk a) audiovizuális médiaszolgáltatás:— a Szerződés 49. és 50. cikkének értelmében vett olyan szolgáltatás, amelyért egy médiaszolgáltató szerkesztői felelősséget visel, és amelynek elsődleges célja műsorszámoknak tájékoztatás, szórakoztatás vagy nevelés céljából a közönséghez történő eljuttatása a 2002/21/EK irányelv 2. cikkének a) pontja értelmében vett elektronikus hírközlő hálózaton keresztül. Az ilyen audiovizuális médiaszolgáltatás vagy az ezen cikk e) pontjában meghatározott televíziós műsorszol-

rend alapján közvetített televíziós műsorszolgáltatás¹⁷ önmagában meghaladott, hiszen mellette megjelent a fogyasztói igény alapján megtekinthető lekérfhető médiaszolgáltatás¹⁸.

Az AVMSD ezeket a szolgáltatásokat kulturális és gazdasági szolgáltatásként aposztrofálja, amelyek egyre nagyobb jelentőséggel bírnak a társadalom számára és a közönségre egyértelmű befolyásoló erőt gyakorolnak. Továbbá ezek a szolgáltatások ma már nem csak a televízió képernyőjén vannak jelen otthonunkban, hanem Interneten, mobiltelefon is hozzáférhető, ami kétségkívül megnehezíti a jogi szabályok kialakítását, érvényesítését. Így a kiskorúak káros médiatartalmaktól való távoltartása igen nehéz, amit a direktíva is elismert. Az irányelv már a Preambulumában, az életkora miatt sérülékeny fogyasztói csoport védelmét garantáló implementálandó szabályok lefektetése előtt felhívja a figyelmet olyan alternatív lehetőségekre, amelyek a kiskorúak magasabb védelmét garantálhatják. Ezek között említhető egyrészt a társ- és önszabályozás intézménye, amely szabályozási sémák lehetőséget adnak a szolgáltatók szabályozásba történő bevonására, a hatékonyabb és rugalmasabb intézkedések érdekében. Ennek megfelelően a mediaszektorban érintett médiaszolgáltatók az állammal együtt vagy önállóan határozhatják meg azokat a kötelezettségeket, amelyek a kiskorúak védelmét előmozdíthatják. Az így lefektetett rendelkezések előnye, hogy azok betartására nagyobb hajlandóság mutatkozik, illetve a szektor dinamikus fejlődését tekintve fontos, hogy rugalmasan, bármikor változtathatóak a felmerülő újabb kérdésekkel és kezelendő problémákkal párhuzamosan.¹⁹ Emellett az irányelv szorgalmazza a médiatudatosság előmozdítását is az egész társadalomban, a média biztonságos és kritikus szemlélettel történő használata érdekében.²⁰ Ahogy a szakirodalom is rögzíti, az irányelv vonatkozó Preambulum-bekezdése aláhúzza a médiatudatosságban rejlő lehetőségeket, mint amelyek lehetővé teszik a média hatékony és biztonságos használatát, a tájékozott döntéshozatalt és azt, hogy az emberek magukat és a családjukat is megvédhessék a káros és sértő tartalmaktól.²¹ Ezen új műveltség gyakorlati megvalósításáról általában leszögezhető, hogy a médiatudatosság kialakításakor a gyermekek, kiskorúak kapnak kiemelt figyelmet, illetve szüleik a hozzájuk fűződő kapcsolat miatt.²² Ennek oka elsősorban ab-

gáltatás, vagy az ezen cikk g) pontjában meghatározott lekérfhető audiovizuális médiaszolgáltatás, és/vagy — audiovizuális kereskedelmi közlemény;

¹⁷ AVMSD I. cikk (1) e) „televíziós műsorszolgáltatás” (azaz lineáris audiovizuális médiaszolgáltatás): a médiaszolgáltató által nyújtott, műsorszámok műsorrend alapján történő egyidejű megtekintését lehetővé tévő audiovizuális médiaszolgáltatás;

¹⁸ AVMSD I. cikk (1) g) „lekérhető audiovizuális médiaszolgáltatás” (azaz nem lineáris audiovizuális médiaszolgáltatás): olyan, médiaszolgáltató által nyújtott audiovizuális médiaszolgáltatás, amelyben a médiaszolgáltató által összeállított műsorkínálat alapján a felhasználó egyéni kérés alapján, az általa kiválasztott időpontban tekintheti meg a műsorszámokat.

¹⁹ Preambulum (44).

²⁰ Preambulum (47) A „médiatudatosság” olyan készségeket, ismereteket és értelmezési képességeket jelent, amelyek alapján a fogyasztók hatékonyan és biztonságosan tudják használni a médiát. A médiatudatossággal rendelkező emberek tájékozottan tudnak választani, megértik a tartalom és a szolgáltatás jellegét, hasznosítani tudják az új kommunikációs technológiák által nyújtott lehetőségek teljes körét, és jobban meg tudják védeni magukat és családjukat a káros vagy sértő anyagoktól. ...

²¹ MCGONAGLE, TARLACH: *Media Literacy: No longer the Shrinking Violet of European Audiovisual Media Regulation?* IRIS plus 2011–3, 14. p.

²² MCGONAGLE 2011, 11. p.

ban rejlik, hogy a sérülékeny fiatal generáció számára a média működésének megértése nélkülözhetetlen ahhoz, hogy elkerüljék a benne rejlő káros hatásokat és kiaknázzák az általa nyújtott előnyöket. Továbbá az igen eltérő tartalmú és értékű, egyre több audiovizuális médiaszolgáltatás is messzemenőkéig indokolja a médiatudatosság elsajátítását célzó intézkedések kialakítását. Ugyanakkor, ezen új műveltség fontossága ellenére az irányelv vonatkozó rendelkezése nem teremt jogi kötelezettséget a tagállamok számára.²³ Ettől függetlenül viszont a tagállamoknak, a szabályozó hatóságoknak és az oktatási szférának meg kell tennie azokat a lépéseket, amelyekkel a médiaipar szereplőit is bevonva előmozdítják a társadalmuk fiatalabb-idősebb tagjai médiaműveltségét formális és informális oktatáson keresztül egyaránt. Végül az irányelv felhívja a figyelmet a technikai eszközök, mint a szűrőrendszerek, PIN-kódok, jelölések alkalmazására, amelyek eredményesek lehetnek a gyermekek számára nem megfelelő tartalom távoltartásában, különösen a lekérhető szolgáltatások esetén.²⁴

Mindezek után nézzük, hogy az AVMSD milyen speciális szabályokat rögzít az audiovizuális médiaszolgáltatások vizsgálatom alá vont típusaira, amelyeknél viszont maguk a tagállamok szigorúbb vagy részletesebb szabályokat is rögzíthetnek. A már korábban is létező *hagyományos televíziós műsorszolgáltatásokra* vonatkozó rendelkezések érintetlenül maradnak,²⁵ a *lekérhető médiaszolgáltatás* vonatkozásában viszont enyhébb szabályozási irányt követ az irányelv az ehhez kapcsolódó fogyasztói aktivitás miatt. Ez utóbbi szolgáltatásokban a *súlyosan ártalmas tartalmak*, eltérően a műsorrend alapján közvetített műsoroktól, *megjelenhetnek*, de a tagállamok kötelesek olyan intézkedéseket hozni, amelyek biztosítják, hogy ezek a kiskorúak által rendes körülmények között ne legyenek hallhatók, láthatók.²⁶ A lekérhető szolgáltatásoknál a direktíva közvetlenül nem utal arra, hogy mi tartozik a súlyosan ártalmas kategóriába, még a „különösen” kitételrel sem, ugyanakkor véleményem szerint erre következtethetünk a lineáris szolgáltatásoknál említett pornográfiából és indokolatlan erőszakból. Természetesen ezek a lekérhető szolgáltatások esetén sem azt jelenti, hogy kizárólag ezek tartoznak a súlyosan ártalmas kategóriába. Továbbá az irányelv a 12. cikkében kifejezetten nem említ olyan intézkedést sem, amelyekkel a lekérhető szolgáltatásokban megjelenő

²³ SIMON ÉVA: *A lekérhető audiovizuális médiaszolgáltatások szabályozása*. Budapest, AKTI Füzet 2008/33, 21. p.

²⁴ Lásd: Preambulum (60)

²⁵ 27. cikk (1) A tagállamok megfelelő intézkedéseket hoznak annak biztosítására, hogy a joghatóságuk alá tartozó műsorszolgáltatók által nyújtott televíziós adások ne tartalmazzanak olyan programokat, amelyek súlyosan károsíthatják a kiskorúak fizikai, értelmi vagy erkölcsi fejlődését, különösen pornográfiát vagy indokolatlan erőszakot tartalmazó műsorokat. (2) Az (1) bekezdésben meghatározott intézkedések olyan további műsorokra is kiterjednek, amelyek valószínűleg károsítják a kiskorúak fizikai, értelmi vagy erkölcsi fejlődését, kivéve, ahol biztosítható az adásidő megválasztásával vagy más technikai intézkedéssel, hogy az adáskörzetben a kiskorúak szokásos körülmények között ne hallják vagy ne lássák az ilyen adásokat. (3) Továbbá, amikor ilyen műsorok sugárzására kódolatlan formában kerül sor, a tagállamok biztosítják, hogy ezek előtt akusztikus figyelmeztetés szerepeljen, vagy azonosításukat teljes időtartamuk alatt egy vizuális jelkép jelenítse meg.

²⁶ 12. cikk A tagállamok meg hozzák a megfelelő intézkedéseket annak biztosítására, hogy a joghatóságuk alá tartozó médiaszolgáltatók által nyújtott olyan lekérhető audiovizuális médiaszolgáltatások, amelyek súlyosan károsíthatják a kiskorúak fizikai, értelmi vagy erkölcsi fejlődését, csak oly módon legyenek elérhetőek, amely biztosítja, hogy a kiskorúak rendes körülmények között nem láthatják vagy hallhatják az ilyen lekérhető audiovizuális média- szolgáltatásokat.

súlyosan ártalmas kategóriák távol tarthatóak, de nyilvánvaló, hogy a korábban említett technikai eszközök jelenthetik a megoldást. Valójában mind a súlyosan ártalmas kategória, mind a lehetséges intézkedések időről időre változhatnak, sőt a tartalmak súlyosan ártalmas vagy „csak” valószínűleg ártalmasnak minősítése nagyban függhet az egyes országok nemzeti hagyományaitól, kulturális felfogásától. Például az Egyesült Királyság lekérhető szolgáltatások szabályozásával foglalkozó társszabályozó szervének (The Authority for Television On Demand, ATVOD) a lekérhető szolgáltatásokra vonatkozó szabályai tekintetében iránymutatást adó dokumentuma is rögzíti, hogy a súlyosan ártalmas kategóriába tartozik az irányelvben említett tartalmakon kívül többek között az illegális tartalom, az illegális vagy büntetendő cselekményre ösztönző tartalom, illetve a gyermekek szexuális megjelenítése. Az ilyen szélsőséges tartalmaktól való távoltartást biztosíthatja akár egy életkort ellenőrző rendszer, amely a hozzáféréskor megkívánja a felnőttkor igazolását, például olyan bankkártya tulajdonjogának bizonyításával, amely csak 18 éven felülieknek adható ki, illetve segítséget jelenthet hozzáférést korlátozó eszközként jelszó vagy PIN kód alkalmazása is. A cél, a kiskorúak súlyosan ártalmas tartalmaktól való távoltartása érdekében messzemenőig alátámasztott, hogy az ATVOD esetről esetre ítéli meg az egyes intézkedések megfelelőségét és hatékonyságát, és csak azokat fogadja el, amelyek valóban biztosítják az elérendő célt.²⁷

Összegzésként nézzük egy táblázat segítségével, hogy mit vár el az EU a tagállamoktól a kiskorúak lineáris és lekérhető szolgáltatásokkal szembeni védelme érdekében.

1. sz. táblázat

A hagyományos és a lekérhető audiovizuális médiaszolgáltatásokra vonatkozó szabályok

	HAGYOMÁNYOS AUDIOVIZUÁLIS MÉDIASZOLGÁLTATÁS	LEKÉRHETŐ AUDIOVIZUÁLIS MÉDIASZOLGÁLTATÁS
azon tartalmak, amelyek súlyosan károsíthatják a kiskorúak fejlődését	TELJES TILALOM: nem jelenhetnek meg a televíziós adásokban	OLY MÓDON, hogy rendes körülmények között ne hallják vagy lássák a kiskorúak
azon tartalmak, amelyek valószínű- leg károsíthatják a kiskorúak fejlődését	kódolás adásidő megválasztása technikai intézkedés	NINCS KORLÁTOZÁS

Forrás: http://ec.europa.eu/avpolicy/reg/tvwf/protection/index_en.htm (letöltés ideje: 2010. augusztus 31.)

²⁷ The Authority for Television On Demand: Rules & Guidance. Statutory Rules and Non-Binding Guidance for Providers of On-Demand Programme Services (ODPS) 12–13. p.

A fentiek alapján a következőkben azt kívánom bemutatni, hogyan alakult a televíziós műsorszolgáltatás és alakul a lineáris és non-linear médiaszolgáltatások szabályozása hazánkban.

IV. A kiskorúak védelme hazánkban

1. A rádiózásról és televíziózásról szóló 1996. évi I. törvény (Rttv.)

A kiskorúak műsor-, illetve ma már médiaszolgáltatásokkal szembeni védelmének hazai szabályainak ismertetése előtt nem feledkezhetünk meg arról, hogy a gyermekek és a média, illetve a tömegtájékoztatás „kapcsolatát” már a New York-i Egyezményt kihirdető 1991. évi LXIV. törvény²⁸ és a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény²⁹ is rendezi, rögzítve a gyermek jogát a számára hasznos tartalomhoz való hozzáféréshez, illetve a káros hatásoktól való védelemhez. Ugyanakkor e jogszabályok a védelem biztosításának *mikéntjét* nem határozzák meg, ezért hazánkban az EU tagállamként a terület szabályozásakor a Közösségi jogot kell követnie.

Az EU-s jogharmonizáció következtében hazánkban is sor került a ma már hatályon kívül lévő Rttv. módosítására 2002-ben a 2002. évi XX. törvénnyel. Ettől az időponttól kezdve nálunk is kötelező a műsorszámok besorolása, de már az Rttv. is felmentést adott bizonyos esetekben a klasszifikációs kötelezettség alól. Így az időszerű események, hírek, reklámok, műsorelőzetesek, sportközvetítések nem tartoztak e szabály hatálya alá.

A korábbi médiatörvény öt kategóriát alkalmazott. Az I. kategóriába a korhatárra tekintet nélkül megtekinthető műsorszámok tartoztak, a II-ba azok, amelyek megtekintése tizenkét éven aluliak számára nagykorú felügyelete mellett volt ajánlott, a III. kategóriába a tizenhat éven aluliak számára nem ajánlott, a IV. kategóriába a tizennyolc éven aluliak számára nem ajánlott tartalmakat kellett sorolni. Végül pedig az V. kategóriába tartoztak a televízióban közzé nem tehető programok. Látható tehát, hogy a jogszabály a kor/érettség alapján történő besorolást alkalmazta, azaz az ajánlott korhatárt szabta meg. A törvény csak a minimális szempontokat rögzítette, amelyeket figyelembe kellett venni a besoroláskor. Ennek megfelelően a II. kategóriába azok a tartalmak tartoztak, amelyek a tizenkét éven aluli nézőben félelmet kelthettek, illetve amelyet koránál fogva nem érthettek meg vagy félreérthettek. A III. kategóriába kellett sorolni, azokat a műsorszámokat, amelyek alkalmasak voltak a tizenhat éven aluliak fizikai, szellemi vagy erkölcsi fejlődésének kedvezőtlen befolyásolására, közvetett módon utaltak erőszakra, illetve szexualitásra, vagy meghatározó elemük volt az erőszakos módon megoldott konfliktus. Továbbá a IV. kategóriába tartoztak azok, amelyek alkalmasak voltak a kiskorúak fizikai, szellemi vagy erkölcsi fejlődésének kedvezőtlen befolyásolására, vagy meghatározó elemük volt az erőszak, illetve a szexualitás közvetlen, természetes ábrázolása. Végül pe-

²⁸ Lásd 17. cikk

²⁹ Lásd 6. § (6)

dig azt, amely a kiskorúak fizikai, szellemi vagy erkölcsi fejlődésének súlyosan kedvezőtlen befolyásolására volt alkalmas, különösen azért, hogy pornográfiát vagy szélsőséges, illetve indokolatlan erőszakot tartalmazott, az V. kategóriába került.

A klasszifikáció mellett az egyes kategóriák esetén a törvény megkívánta az akusztikus figyelmeztetés és a piktogram együttes alkalmazását is az idősáv mellett. Mindezek alapján nézzük, hogy hazánk hogyan alkalmazta a technikai eszközöket az Rttv-ben.

Kategória	Akusztikus figyelmeztetés a műsorszám kezdetekor	Optikai figyelmeztetés a műsorszám teljes időtartama alatt	Időkorlát
I.	nincs	nincs	nincs
II.	van	12	nincs
III.	van	16	21-05
IV.	van	18	22-05
V.	nem tehető közzé	nem tehető közzé	nem tehető közzé

2.sz. táblázat: A kiskorúak védelme érdekében alkalmazott eszközök az 1996. évi I. törvényben.

A műsorok tényleges besorolását a műsorszolgáltatók végezték, és ahogy már említettem, a jogalkotó csak az egyes kategóriákat állapította meg általánosan utalva a műsorszámok tartalmának jellemzőire. A műsorszolgáltatók besorolását a korábbi médiahatóság, az ORTT 1494/2002. sz. határozatával segítette, amely részletesen körülírta, hogy az egyes kategóriákba milyen műsorszámokat kellett besorolni, megszabta a műsor előtt és közben alkalmazandó jelzéseket, a minősítés közlésének módját, illetve megadta a piktogramok pontos kritériumait.

Összegzésként a korábbi médiatörvényünk rendelkezéseivel kapcsolatban a műsorszámok jelzésének több szempontból történő támadását emelném ki, amire a szakirodalom is felhívja a figyelmet. A támadási okok a következők voltak: a sárga és piros karika megjelenítésének zavaró hatása, az irányelv vagylagos ajánlásával ellentétben az akusztikus figyelemfelkeltés és a piktogram együttes alkalmazása, illetve mindezek mellett az idősáv alkalmazása is a III. és a IV. kategóriánál.³⁰

2. A médiaszolgáltatásokról és a tömegkommunikációról szóló 2010. évi CLXXXV. törvény (Mttv.)

Hazánkban a kiskorúak médiaszolgáltatásokkal szembeni védelmét biztosítani hivatott részletes törvényi rendelkezéseket a Mttv. deklarálja.

³⁰ GELLÉN KLÁRA: *A gyermekek és a fiatalok védelme a magyar médiajogban*. Jogelméleti Szemle. 2004/1.

A jogszabály a lineáris médiaszolgáltatásokkal szemben a korábbi hagyományokhoz hasonlóan bizonyos kivételekkel³¹ megköveteli a klasszifikációt, amelyet a médiaszolgáltatóknak kell elvégezniük. Előremutató lépésnek tekinthető, hogy a Mttv. már hat kategóriát határoz meg a kiskorúak eltérő fejlettségi szintjére tekintettel, bevezetve a „*hat éven aluliak számára nem ajánlott*” minősítést. Ennek célja, hogy megóvja a legkisebb gyermekeket a félelemkeltő és erőszakos médiatartalmaktól, hiszen a 12 éven aluliak fejlődés-lélektani szempontból nem alkotnak homogén korosztályt, amit a „12 éven aluliak számára nem ajánlott” kategória önmagában nem vett figyelembe. Így, jelenleg korhatárra tekintet nélkül megtekinthető, továbbá 6, 12, 16 és 18 éven aluliak számára nem ajánlott, illetve VI. kategóriás műsorszámokkal „találkozhatunk”. A Mttv. szintén csak közvetve határozza meg az egyes kategóriákba tartozó műsorszámok tartalmi jellemzőit utalva azok félelemkeltő, félreérthető aspektusára vagy a bennük található erőszak, szexualitás és pornográfia eltérő mértékére, az erőszakosan megoldott konfliktus ábrázolására. Sajnos, a kategóriák bővítésével, mint a kiskorúak védelmének hatékonyabb biztosításával párhuzamosan még mindig sok a téves besorolás, ami viszont akadályt gördít a kora miatt sérülékeny korosztály káros tartalmaktól való megóvása elé. Ezért, meglátásom szerint, hazánkban is követhető lenne a már hivatkozott Ofcom Kódex által rögzített szabályozási irány. A hatóság egy „víváselvet” határozott meg főszabály szerint 21:00 kezdettel, amely előtt az általa nevesített káros tartalmak szerkesztői indok nélküli közvetítését nem engedi, illetve 21:00 és 05:30 között jelölte ki azt az időszávot, amikor a gyermekekre (15 éven aluli személyek) káros tartalmak közvetíthetők.³² Ennek alkalmazásával a médiaszolgáltatók mentesíthetők lennének a klasszifikációs kötelezettség alól, amit egyébként is sokszor nem a kiskorúak érdekeit szem előtt tartva végeznek el, hiszen gyakran azért sorolnak egy adott műsorszámot alacsonyabb kategóriába, mert úgy vélik, hogy a meghatározott korcsoport, homogénnek tekintve azt, rendelkezik a tartalom „kódolásához” szükséges ismeretekkel, viszont ez kizárólag az adott korosztály felső szegmensébe tartozó kiskorúak esetében mondható el. Továbbá, tekintve, hogy a műsorszámok rossz minősítése miatt azok közvetítési ideje sem megfelelő, a 21.00 időpont rögzítése általában védené a 15/16 év alatti korosztályt és nem adna esélyt a fiatalabb-idősebb gyermekek sérelmére, hiszen önmagában figyelembe venné azt, hogy egy műsor teljesen más hatást gyakorol egy 6, 12 vagy éppen egy 15/16 éves gyermekre.³³

Visszatérve a törvényi követelményekre, az Mttv. szintén elvárásként rögzíti a műsorszámok kategóriájuknak megfelelő időszávban történő közvetítését. Ugyanakkor a törvény olyan tartalmak közvetítését is időkeretek közé szorítja – mint például a műsorelőzetes, a sportműsorszám vagy a kereskedelmi közlemény –, amelyekkel szemben nem elvárás a klasszifikáció.³⁴ Főszabály szerint a jogszabály ezen túlmenően szín-

³¹ 9. § (1) A lineáris médiaszolgáltatást nyújtó médiaszolgáltató - a hírműsorszám, a politikai tájékoztató műsorszám, a sportműsorszám, a műsorelőzetes, valamint a reklám, a politikai reklám, a televíziós vásárlás, a társadalmi célú reklám és a közérdekű közlemény kivételével - valamennyi, általa közzétenni kívánt műsorszámot a közzétételt megelőzően a (2)-(7) bekezdés szerinti kategóriák valamelyikébe sorolja.

³² Broadcasting Code, Section One, 1.4

³³ Lásd: Fővárosi Ítéletábrla 2.Kf.27.250/2006/ sz. ítélete.

³⁴ 10. § (1) *f*) a műsorelőzetes nem tehető közzé olyan időszakban, amikor az általa bemutatott, ismertetett műsorszám nem lenne közzétehető, illetve olyan időszakban, amelyben a műsorelőzetes megfelelő kategóriába

tén kötelezővé teszi a műsorszám kezdetén annak minősítésének közlését, illetve azt, hogy az egyes műsorszámok közzétételekor a minősítésének megfelelő jelzés piktogram formájában a képernyő valamelyik sarkában megjelenjen és a műsorszám teljes időtartama alatt jól látható legyen. A felsorolt eszközök alkalmazása alól a Mttv. két esetben felmentést ad. Egyrészt, az időszávok szigorúbb alkalmazása esetén el lehet tekinteni az optikai jelzés folyamatos megjelenítésétől.³⁵ Véleményem szerint ez két szempontból is pozitív lehet. Korábban már utaltam a vizuális jelek igen figyelemfelkeltő hatására, amely nem eredményezheti a kiskorúak „érdekes” műsoroktól való távoltartását, viszont az időszávval már jobban „kivédhető”, hogy a fiatal korosztály ne üljön a képernyő előtt. Továbbá, az optikai jelzés folyamatos mellőzésével elkerülhető a zavaró hatás is a műsorszám közvetítése alatt. Másrészt, a törvény mentesülési lehetőséget ad a meghatározott időkeretek közötti közvetítés kötelezettsége alól a IV., V., VI. kategóriás, illetve a műsorelőzetes, sportműsorszám, kereskedelmi közlemény és a társadalmi célú reklám esetén, illetve a minősítés közlése és a piktogram folyamatos alkalmazása alól. Erre viszont csak akkor kerülhet sor, „ha a médiaszolgáltatás titkosított formában tartalmazza a műsorszámot, és a titkosítás feloldásához olyan kódra van szükség, amelyet a médiaszolgáltató vagy a műsorterjesztő csak tizennyolcadik életévét betöltött előfizető számára tett hozzáférhetővé, vagy amely valamely más hatékony műszaki megoldást alkalmaz annak érdekében, hogy a műsorszám kizárólag tizennyolc éven felüli nézők vagy hallgatók számára legyen elérhető”.³⁶ Meglátásom szerint ez is előremutató lépésként aposztrofálható a kiskorúak védelme érdekében, hiszen napjainkban a személyes kódok, illetve más hatékony műszaki megoldások valóban képesek lehetnek a gyermekek távoltartására, míg a felnőttek hozzáférési jogát nem korlátozzák. Természetesen ezek elterjedése megkívánja egyrészt, hogy a médiaipar szereplői is bekapcsolódjanak a szabályozásba a gyermekek hatékony védelme érdekében azzal, hogy alkalmazzák ezeket a lehetőséget, illetve elegendő információt kínálnak a fogyasztók számára ezek igénybeviteléről.

A fentiek összegzéseként nézzük, hogy miként kívánja az új törvényi szabályozás a kiskorúak védelmét előmozdítani.

sorolása esetén közzétételének nem lenne helye; g) a III. kategóriába sorolt műsorszám műsorelőzetese nem tehető közzé a tizenkét éven aluliaknak szánt műsorszámot megszakítva, illetve közvetlenül azok előtt vagy után; h) sportműsorszám, kereskedelmi közlemény és társadalmi célú reklám nem tehető közzé olyan időszakban, amelyben tartalmának megfelelő kategóriába sorolása esetén közzétételének - előre láthatóan - nem lenne helye.

³⁵ 10. § (5) A lineáris audiovizuális médiaszolgáltatásban a műsorszám minősítésének megfelelő jelzés (4) bekezdés szerinti folyamatos megjelenítése mellőzhető, ha a) a II-III. kategóriába sorolt műsorszám közzétételére 21 óra és 05 óra között; b) a IV. kategóriába sorolt műsorszám közzétételére 22 óra és 05 óra között; vagy c) az V. kategóriába sorolt műsorszám közzétételére 23 óra és 05 óra között kerül sor. Ebben az esetben a minősítésre vonatkozó jelzést a műsorszám kezdetekor, és reklámokkal történő megszakítását követően, a műsorszám folytatásakor kell megjeleníteni.

³⁶ 10. § (6)

A kiskorúak védelme a lineáris médiaszolgáltatásokkal szemben a hatályos jogban

Kategória	Akusztikus és szöveges figyelmeztetés a műorszám kezdetekor	Optikai figyelmeztetés a műorszám teljes időtartama alatt	Időkorlát
I.	van	nincs	nincs
II.	van	6	bármikor, kivéve 6 éven aluliaknak szánt műorszámok között
III.	van	12	bármikor, kivéve 12 éven aluliaknak szánt műorszámok között
IV.	van	16	21-05
V.	van	18	22-05
VI.	nem tehető közzé	nem tehető közzé	nem tehető közzé

A törvény a lekérhető médiaszolgáltatások klasszifikációját is előírja, de csak a lineáris médiaszolgáltatások esetén alkalmazott V. és VI. kategória alkalmazását teszi kötelezővé. Ebből következően a jogalkotó súlyosan ártalmas kategóriának tartja egyrészt azokat a tartalmakat, amelyek alkalmasak a kiskorúak fizikai, szellemi vagy erkölcsi fejlődésének kedvezőtlen befolyásolására, különösen azáltal, hogy meghatározó elemük az erőszak, illetve a szexualitás közvetlen, naturális ábrázolása. Másrészt e körbe tartozónak véli azokat a tartalmakat is, amelyek alkalmasak a kiskorúak fizikai, szellemi vagy erkölcsi fejlődésének súlyos károsítására, különösen azáltal, hogy pornográfiát vagy szélsőséges, illetve indokolatlan erőszakot tartalmaznak. Ezek, a kiskorúak távoltartása érdekében, csak abban az esetben közvetíthetők, amennyiben hatékony műszaki megoldással biztosított, hogy e korosztály számára nem válnak elérhetővé. Ugyanakkor, a fogyasztók választása révén megtekinthető tartalmak megnövelik annak a lehetőségét, hogy a kiskorúak korlátozás nélkül hozzáférjenek a „csupán” valószínűleg káros tartalmakhoz. Ezért a médiaszolgáltatóknak, illetve a műsorterjesztőknek széles körű tájékoztatást kell adniuk a szülők számára, hogy meglátásuktól függően alkalmazhassák a technikai eszközöket a súlyosan ártalmas kategórián kívül eső, de a kiskorúakra valamilyen káros hatással bíró tartalmak távoltartása érdekében is.

Összességként elmondható, hogy törvényi szinten valóban csak az AVMSD által minimálisan elvárt intézkedések kerültek rögzítésre, bár egyes esetekben, mint például az idősáv mellett az akusztikus jelzés és a piktogram főszabályként történő együttes alkalmazása a hatályos jogunkban is, szigorúbb elvárás. A keretszabályok rögzítése megadja a lehetőséget arra, hogy számos kérdéskör tekintetében a jogalkotó, a szabályozásban érintett hatóságok és a médiaszakma együttesen vagy utóbbi önmaga fogalmazza meg a kiskorúak magasabb szintű védelmét szolgáló rendelkezéseket, kötelezettségeket.

V. A jogi szabályozáson túl

Jelen tanulmány utolsó részében, tekintve a Médiatanácsnak a szabályok gyakorlati alkalmazásában betöltött iránymutató szerepét, a hatóság ajánlásait kívánom röviden ismertetni.

A Médiatanács a lineáris, illetve elsősorban a lekérhető szolgáltatások esetén alkalmazott hatékony műszaki megoldások tekintetében is igyekszik segíteni a médiaszolgáltatókat az „Ajánlás a kiskorúak védelmében a lineáris és lekérhető médiaszolgáltatások esetén alkalmazandó hatékony műszaki megoldásokra” című dokumentumával. Habár a lekérhető szolgáltatásokkal kapcsolatban nálunk még nincs kialakult gyakorlat, előremutató lépés volt a Médiatanácstól a dokumentum kibocsátása annak érdekében, hogy az érintett médiaszolgáltatók segítséget kapjanak, hogy műszaki platformoktól függően (analóg és digitális kábeltelvízió, digitális műholdas televízió, IPTV szolgáltatás, digitális földfelszíni televízió, mobil távközlő-hálózaton nyújtott szolgáltatás) mi minősül hatékony műszaki megoldásnak. Ilyen lehet egy gyermekzár titkos kóddal való alkalmazása, viszont, véleményem szerint egy életkort ellenőrző kérdés hatékonysága igen kérdéses, miután nem valószínű, hogy egy kiskorú nem „Igen-nel” fog válaszolni arra a kérdésre, hogy „Ön elmúlt már 18 éves?”. Ez a kérdés csak szülői felügyelet mellett töltheti be rendeltetését és ekkor egy szűrőprogram használata nyújthat segítséget.

A fenti ajánlás mellett a Médiatanács, elődjéhez hasonlóan, a klasszifikáció megfelelő, törvényi rendelkezésekkel összhangban álló teljesítése érdekében elfogadta „A médiatartalmak korhatár-besorolásánál irányadó szempontokra, az egyes műsorszámok közzététele előtt és közben alkalmazható jelzésekre, illetve a minősítés közlésének módjára vonatkozó jogalkalmazási gyakorlat elvi szempontjai” nevű Ajánlását (Továbbiakban: Ajánlás). E dokumentum részletes tárgyalása helyett egy előremutató javaslatára hívnám fel a figyelmet. Az Ajánlás a törvényileg kötelező piktogramok mellett megteremti annak a lehetőségét, hogy a legfiatalabb korosztálynak, a 6 éven aluliaknak szánt műsorokat a médiaszolgáltatók egy gyermekbarát piktogrammal lássák el. Ezen jelölés előnye, amely a gyakorlatban történő alkalmazását is megkívánná, hogy alkalmazásával a szolgáltatók hozzájárulhatnak ahhoz, hogy azon tartalmakra hívják fel a figyelmet, amelyek az adott korosztály számára valóban építő jellegű információkat, megfelelő erkölcsi értékeket közvetítenek. Így nem a műsor megértéséhez szükséges alsó korhatár kerül megjelölésre, hanem egy műsor egy korosztálynak, nevezetesen a 6 éven aluliaknak ajánlott mivolta. Ezzel pedig alapvetően a szülők kapnának segítséget a gyermekük számára megfelelő tartalom kiválasztásában, amelyet továbbá az is megkönnyít, hogy a médiaszolgáltatóknak e kategóriánál is alkalmazniuk kell a műsorszám előtt a minősítés képen és hangalámondással történő közlését az Ajánlás szerint.³⁷

Az Ajánlás nem bír kötelező erővel, kizárólag a jogalkalmazás segítését szolgálja, ugyanakkor véleményem szerint fontos lenne az iránymutatásai mélyebb elsajátítása a

³⁷ „A „gyermekbarát” műsorszámok minősítését képen és hangalámondással is közölni kell. A minősítés javasolt szövege: „Gyermekbarát program.” A minősítésről tájékoztató, legalább három másodperc időtartamú képernyőszövegnek jól olvashatónak, a háttérből kiemeltnek kell lennie, a képernyő legalább 50 százalékát le kell fednie. A képernyőszöveg megjelenítése alatt a minősítésnek jól érthetően, magyar nyelven el kell hangoznia. A rádióban a minősítésről jól érthetően, magyar nyelven, legalább három másodperc időtartamban tájékoztatni kell.”

médiaszolgáltatók oldaláról, illetve a Médiatanács részéről olyan fórumok megteremtése, amelyekeken keresztül a médiaszolgáltatók információt kaphatnak arról, hogy miként tudják a klasszifikációs kötelezettségeiket a kiskorúak védelmét szolgáló hivatott rendelkezések tiszteletben tartásával gyakorolni. Ennek fontossága abban rejlik, hogy sajnos a médiaszolgáltatók még mindig sok esetben megsértik a klasszifikációs rendelkezéseket, amit olykor az is súlyosabbá tesz, hogy az adott műsorszám műsorelőzetését sem megfelelő időpontban közvetítik. Ez történt az általam vizsgált esetben is. A Médiatanács az 581/2012. (III. 28.) számú határozatával a 2011 novemberében 19:15-kor sugárzott „Összeesküvők”, illetve az ugyanabban a hónapban 14:27-kor közvetített „Összeesküvők Heti összefoglaló” műsorszámok miatt állapította meg a kiskorúak védelmére vonatkozó törvényi helyek megsértését. Továbbá a nevezett műsorok előzetesének 21.00 előtti közvetítése miatt is felelősségre vonta a Médiatanács a médiaszolgáltatót.

A határozathozatal előtt a Médiatanács az Mttv. 167.§ (1) alapján hatósági ellenőrzést folytatott le a törvényi rendelkezések érvényesülésének figyelemmel kísérése érdekében.³⁸ Miután a műsorszolgáltató a fent nevezett műsorszámokat „tizenkét éven aluliak számára nem ajánlott” minősítéssel látta el, a hatóság megállapította az Mttv. 9.§ (5), illetve a 10.§ (1) c) és f) pontjának megsértését. Ezt követően a Médiatanács hatósági eljárást indított a műsorszolgáltatóval szemben a gyermekek és a kiskorúak védelmére vonatkozó előírások hatósági felügyeletét ellátó feladatkörét teljesítve, és a hatósági ellenőrzése megállapításainak közlésével egyidejűleg felhívta a médiaszolgáltatót a nyilatkozattételi jog gyakorlására a két időpontban vizsgált műsorszámok tekintetében. A médiaszolgáltató többek között a következőket adta elő. Különösen a műsorszámokban prezentált erotikus, szexuális tartalmak, a szerkesztőktől kapott „küldetések” hatósági kifogásolása miatt a médiaszolgáltató, utalva az Ajánlás vonatkozó részére³⁹, kifejtette, hogy a szexualitás képi vagy verbális ábrázolása egyáltalán nem történt meg. Továbbá a médiaszolgáltató kifogásolta a Médiatanács határozatának azt a részét, amely felhívja a figyelmet arra, hogy a médiaszolgáltatóknak is szem előtt kell tartaniuk, hogy a 12-16 év közötti életkornak kiemelt jelentőséget tulajdonítanak a gyermek fejlődése szempontjából, amire a médianak is tekintettel kell lennie. Ugyanakkor a szolgáltató szerint a fiatalok nem itt sajátítják el az életük későbbi részében követett normákat. Továbbá vitatta a trágár kifejezések, a konfliktusok megjelenítésének kifogásolását is. Ugyanakkor az erotikus játékokról elismerte, hogy „rossz ötlet volt a szerkesztők részéről”.

³⁸ Mttv. 167. § (1) A Hatóság kérelemre vagy hivatalból - feladat- és hatáskörének keretében – jogosult hatósági ellenőrzés vagy hatósági eljárás keretében felügyelni az e törvényben és az Smtv.-ben meghatározott rendelkezések érvényesülését, betartását, valamint a hatósági döntéseiben, a műsorszolgáltatói szerződésben és a Hatóság által kötött hatósági szerződésekben foglaltak teljesítését.

³⁹ „Nincsenek még felkészülve arra, hogy a szexualitás közvetlen vagy nyers megjelenésének hatására kialakuló feszültségeiket minden esetben megfelelően értelmezzék és kezeljék, ezért a szexualitás direkt ábrázolása – sem képileg, sem verbálisan – ennek a korosztálynak még semmiképpen nem ajánlott. Emellett a serdülés időszakára a nemi szerepek eltanulását elősegítő példaképek keresése a jellemző, aminek a média fontos forrásává válhat. Ezért különösen kerülendőek többek között az olyan műsorszámok, amelyek a nemi szerepeket illetően negatív kliséket terjesztenek, torz magatartásmintákat közvetítenek, a partnerkapcsolatban nem az egyenrangúságot hirdetik, illetve társadalmilag elfogadottnak állítják be a csak szexuális célra létrejövő, érzelmentes kapcsolatokat és a promiszkuitást.”

Mindezen kifogások ellenére a Médiatanács szerint indokolt lett volna a műsorszámot a IV. kategóriába sorolni: „Azt a műsorszámot, amely alkalmas a tizenhat éven aluliak fizikai, szellemi vagy erkölcsi fejlődésének kedvezőtlen befolyásolására, különösen azáltal, hogy erőszakra, illetve szexualitásra utal, vagy témájának meghatározó eleme az erőszakos módon megoldott konfliktus, a IV. kategóriába kell sorolni.” Az ilyen műsorszám minősítése: tizenhat éven aluliak számára nem ajánlott.⁴⁰ Mindennek a következményeként a műsorszámokat csak 21.00-05-00. között lehetett volna közvetíteni, illetve a műsorelőzeteseiket sem lehetett volna korábbi időpontban sugározni.⁴¹

Annak kifejtése előtt, hogy mi indokolta a magasabb kategóriát, mindenképp szükséges a III. és a IV. kategória közti különbségeket látni. A III. kategóriánál a Mttv. semmilyen káros tartalmi elemre nem utal, csupán annyit rögzít a 9.§ (4)-ben, hogy „azt a műsorszámot, amely tizenkét éven aluliakban félelmet kelthet, illetve amelyet koránál fogva nem érthet meg vagy félreérthet, a III. kategóriába kell sorolni”. Ez a tizenkét év alattiaknak nem ajánlott kategória, azaz azon műsorok sorolhatók ide, amelyek megtekintése a 12. életévet betöltött személyeknek ajánlott. Erre tekintettel ebbe a kategóriába azon műsorok tartozhatnak, amelyek egyrészt nem jelenítenek meg olyan mértékben káros tartalmat, amelyet a 12-16 év közötti gyermek még nem képes megfelelően feldolgozni, másrészt, amelyek kifejezetten a serdülő nézőközönség számára készültek.⁴² Mindezt szem előtt tartva a vizsgált műsorszámok kategóriája, azaz a valóságshow-k (párkereső reality) csak abban az esetben kaphatják a III. kategóriás megjelölést, „amennyiben a szexuális és erőszakos tartalmak közvetlen módon nem jelennek meg, a közvetített modellek és magatartásminták megfelelőek a serdülő korosztály számára”⁴³.

Mindezeket követően nézzük, hogy mi indokolta volna a novemberi adások magasabb kategóriába sorolását. Összességében megállapítható volt, hogy mindkét időpontban a műsorszámokban halmozottan voltak jelen a problematikus tartalmak, mint a szexualitás, konfliktus vagy éppen az alkohol, illetve az alkoholos állapotban megnyilvánuló agresszív magatartás nagy részben kritika nélküli prezentálása, pozitív színben való feltüntetése a kiskorúak személyiségfejlődését negatívan befolyásolhatta. Miután a kiskorúak egészséges erkölcsi, szellemi és pszichikai fejlődése olyan alkotmányos érték, amellyel szemben minden más alkotmányos szabadságjognak engednie kell, jelen esetben is a véleménynyilvánítási, műsorszerkesztési és műsorszolgáltatási szabadság ezen érték teljeskörű védelmét figyelembe véve lett volna gyakorolható.⁴⁴ Azaz, ha csak egy, a kiskorúak számára káros tartalommal bíró jelenet is előfordul, akkor a műsorszám egészét magasabb kategóriába kell sorolni.

A fentebb leírtak alapján a Médiatanács, miután már korábban is több alkalommal megállapította az adott műsorszolgáltató részéről a Mttv. 9.§ (5), továbbá a 10.§ (1) c) és f) pontjának megsértését⁴⁵ és ezért pénzbírságot szabott ki. A felhívás jogkövetke-

⁴⁰ Mttv. 9.§ (5)

⁴¹ Mttv. 10.§ (1) c) és f)

⁴² Ajánlás, 9. p.

⁴³ Ajánlás, 12. p.

⁴⁴ Lásd: Fővárosi Bíróság 3.K.33902/2005/7. sz. ítélete

⁴⁵ Lásd: I/10/2012. (I.18.), 321/2012. (II.15.), 415/2012. (II.29.), továbbá a I/121/2011. (VIII.24.), 1398/2011. (X.12.) sz. határozatok

ménye⁴⁶ nem csak azért nem volt alkalmazható, mert ismételt jogsértésről volt szó az Mttv. 187.§ (4) bekezdése alapján⁴⁷, hanem azért sem, mert a jogsértés csekély súlya, mint törvényi kitétel sem volt megállapítható a kiskorúak még akkor hatályban lévő Alkotmányból és az Mttv.-ből levezethető kiemelt védelmére tekintettel. Így, a hatályos szabályozási környezetre és a jogalkalmazó gyakorlatára figyelemmel a Médiatanács a bírság alkalmazása mellett döntött, remélve a jövőbeni jogsértések megakadályozását is. Az összeg meghatározásához az Mttv. 187.§ (2) és (3) bekezdései⁴⁸ szolgáltak alapul. A Médiatanács a jelentős befolyásoló erővel rendelkező médiaszolgáltatóra kirótt több milliós bírság kiszabását különösen az érdeksérelem szenvedett és veszélyeztetett személyek alacsonyabb korhatári besorolás miatti jelentősen nagyobb számával indokolta a jogsértés súlyán és ismételtségén, illetve a jogsértéssel elért vagyoni előnyön túl.

Összegzés

A médiaszolgáltatások közvetítésére vonatkozó szabályok kialakítása igen összetett feladata a jogalkotónak és a szabályozásban érintett szereplőknek. Figyelemmel kell lenni a kiskorúak személyiségfejlődésére vonatkozó ismeretekre, hiszen a szabályok nem megfelelő kialakítása, be nem tartása révén a műsorokban megjelenő ellenséges magatartás nem megfelelő irányba viheti a serdülők közösségi együttélésre való személyiségét és az elítélendő magatartások kritika nélküli közvetítése is rossz mintaként szolgál.⁴⁹ A kiskorúak védelme biztosításának e komplex jellege miatt a törvényi és az alacsonyabb szintű rendelkezéseket a gyermekek fejlődésére vonatkozó ismeretanyag alapján kell kialakítani és messzemenőig tiszteletben is kell tartani, követni kell azokat. Mára a klasszifikáció és a hozzá kapcsolódó időszáv, akusztikus és optikai figyelmeztetés önmagukban nem biztosítják a kiskorúak káros médiatartalmaktól való távoltartását, különösen a klasszifikációs rendelkezések megsértése és a kiskorúak intenzív médiafogyasztása miatt sem. Továbbá egyre inkább terjed a médiaszolgáltatások újabb típusa, a lekérhető, fogyasztói igény szerint hozzáférhető szolgáltatás, amelyek már nem csak a televí-

⁴⁶ 186. § (1) Amennyiben a jogsértés csekély súlyú és ismételtség nem állapítható meg, a Médiatanács, illetve a Hivatal – a jogsértés tényének megállapítása és figyelmeztetés mellett – legfeljebb harminc napos határidő tűzésével felhívhatja a jogsértőt a jogsértő magatartásmegszüntetésére, a jövőbeni jogsértésektől való tartózkodásra, illetve a jogszer magatartás tanúsítására, és meghatározhatja annak feltételeit.

⁴⁷ 187. § (4) Az (1)-(3) bekezdés alkalmazásában ismételtségnek tekintendő, ha a jogsértő a jogerős hatósági határozatban megállapított jogsértő magatartást ugyanazon jogalapon és jogszabályhely tekintetében, ugyanazon tárgykörben, háromszázhatvanöt napon belül legalább kétszer valósítja meg, ide nem értve a csekély súlyú törvénysértéseket.

⁴⁸ 187. § (2) A Médiatanács és a Hivatal a jogkövetkezmény - a jogsértés jellegétől függően – a jogsértés súlyára, a jogsértés ismételtségére, folyamatosságára, időtartamára, a jogsértéssel elért vagyoni előnyre, valamint a jogsértéssel okozott érdeksérelemre, az érdeksérelem szenvedett és veszélyeztetett személyek számára, illetve a jogsértéssel okozott kárra és a jogsértés piacra gyakorolt hatására, továbbá az egyedi ügyben értékelhető egyéb szempontokra tekintettel állapítja meg. (3) A Médiatanács és a Hivatal - a (7) bekezdés figyelembevételével - a következő jogkövetkezmények alkalmazására jogosult: *b)* bírságot szabhat ki a jogsértővel szemben az alábbi összeghatárok szerint: *ba)* JBE médiaszolgáltató és a médiapiaci koncentráció korlátozására vonatkozó szabály által érintett médiaszolgáltató jogsértése esetén: a bírság összege kétszázmillió forintig,

⁴⁹ Lásd: Médiatanács az 581/2012. (III. 28.) számú határozata, 5. p.

zió-képernyőn keresztül érhető el, hanem interneten vagy mobil távközlő-hálózaton is. Mindezek a körülmények szükségessé teszik újabb, technikai eszközök alkalmazását, továbbá a médiafogyasztással kapcsolatos ismeretek növelését mind a kiskorúak, mind a szüleik tekintetében. A gyermekek esetén különösen a médiatartalmak rájuk leselkedő veszélyekre, az egyes médiaeszközök biztonságos használatára vonatkozó információk széles körű elterjesztése fontos, míg a felnőttek esetén annak tudatosítása, hogy milyen technikai eszközök állnak a rendelkezésükre a gyermekek hatékony védelme érdekében, hiszen a médiaszolgáltatók által nyújtott eszközök csak akkor tölthetik be funkciójukat, ha a szülők ténylegesen használják őket. Mindemellett pedig a jogalkotókon, a médiaipar szereplőin és a szülőkön túl a pedagógusok is feladatuknak kell, hogy érezzék a napjainkban mindinkább szükségessé váló médiaoktatás biztosítását. Így, az érintett felek együttes kötelezettségvállalásai révén megvalósulhat a kiskorúak, valóban hatékony védelme a médiaszolgáltatásokkal szemben.

ESZTER BAKOS

PROTECTING MINORS AGAINST MEDIA
IN THE PAST AND NOW

(Summary)

Protecting minors shall be provided all time by adults, smaller and bigger communities living surrounding children. Its main reason is that the base of a healthy society is the young generation whose appropriate development is ensured. In fact, children's rights are realized or can be damaged in sector specific legal relationships.

Taking into account of mentioned above, present Paper focuses on media services and aims to describe how the European Union and Hungary tried to ensure minors protection against television broadcasting and now, in the new media environment, how they seek to prevent children from harms broadcast by traditional and newly spreading on-demand media services. In sum, nowadays, classifying media contents with selecting the time of broadcast, the acoustic and optical warning themselves do not ensure minors prevention from harmful media contents because of several reasons. This way, new developments make application of technical tools and providing media literacy education highly important, as well.

So, defining rules on media services is a highly complex task of legislator and parties involved in regulation. It means that while determining statutory and other rules at lower level to be followed, they should take into account of knowledge on minors' personal development and apply them in the light of changing media world.